

NA-33

NA-33

Somogy megyei Múzeumi
Nefrajzi adatok

Gyűjtő: Szekács János, Király Margit

Gyűjtés ideje 1951

Tautalumi Monografia

10 lap 1 tábla

Földrajzi mutató: Bonyha

Kalauzműtató: XXXIII

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Celtészak

Utókérdés 1988. évi. az egyesítés 35. fele oldal

MA-33

1/12/1

14

35.

MNOSZ 5606

321

*Bonnyá körsíp
monográfiája.
Összeállította Székely János
és Király Margit*

1954

Több tanulással öt éves tervünk győzelméért.

Zomnya község monográfiája.

i. Természeti képe.

Zomnya község Somogy vármegye tabi járásának déli részén fekszik. A régi járási felosztás szerint az igazi járáshoz tartozott az 1949 évi új járási felosztás után került a tabi járáshoz. Területe 2541 kh. Szántó: 1741, rét 186, legelő 60, erdő: 383, móló: 46, kert 26, terméketlen 98 kh.

Felszíni sajátosságok.

A község határa jellegzetesen dunántúli dombokos vidék, a község magaombok közötti völgy határvonal helyekedik el. A kertek, rétek a hársakhoz közel, a szántók, rétek a lakóhelytől távolabb esnek. A területi elnevezések régi eredetűek, pl. Tulátu-dűlő, Lis-Páskom, Zaris-völgy, Gőgő-domb a községtől keletre ill. északra és délkeleti irányban terülnek el.

Az időjárás is jellegzetesen dunántúli: csapadékot a nyugati szelek hozzák. Legtöbb csapadék tavasszal április

hóban ősszel november hóban van.
 A megfigyelések szerint a március
 vége és az április igen szeles. Felkin-
 tetten aronban a körsíp felvétele,
 az a nélviharok hátt nem oko-
 nak, mert a környező dombok
 erdősejék felfogják. Vízrajzi nem-
 pontból nem valami gazdag. A
 körsíp től északra a Koppány egy-
 ágú folyik is ebbe torkollanak
 a körsípét átmenő patakok.

Talaj szempontjából is végeztünk
 megfigyeléseket. Ennek folytán
 megállapítottuk, hogy a
 talaj telnyomórést középkötött
 agyagos. Itt ott sóvármányos
 homok-follok találhatók.

Természetes növénytakarója az
 ősi dűnántúli növénytakarónak
 megfelelően főként erdősej volt.
 Igén néj eser is bükk erdőket
 láthatunk még most is, bár az
 1940-es években nagy területen
 irtottak erdőt. A felnaadás
 után aronban az irtások helyén
 csermetskerteket létesítettek.

A környező erdősejekben régebben
 sok őz, sas, róka élt és madár-
 világa is változatos volt.

A rétek, legelők is erdő mai képe
 a rendszeres gondozásra utal. A
 Koppány-ágot csatornálták és terobe-
 vették az ingoványos rétek vízmen-
 tesítését, talajvíz-levezető csatorná-
 lákat készítették, a körsíp inaki hatá-
 rában. A talajjavítási munkálatok
 különösen az ún. gégő-dombon vál-
 tak idősebbé. Főleg a talaj termő-
 képességének fokozásánál főként
 nitrogén tartalmú műtrágyát és is-
 talló trágyát használnak. Az elmúlt
 évben sólótágyázást is alkalmaznak.

II. A helység története.

Bonnya kiskörség. Lakóházainak
 száma 228, lakosai 1000. 1947-ig
 származás szerint magyarok és német-
 ajkú svábok lakta. A svábok nagy
 részét 1947-ben kitelepítették. Főleg
 a régi magyar lakosság,

délvidéki, felvidéki magyarok is
Balaton-környékéről való telepések
lakják. Itt laknak továbbá azok
a sváb németországi családok, akik
magukat magyaroknak vallják.
Vallási szempontból a községben
kegyesen orolnak meg a község lakói:
rom. katolikusok, reformátusok, is
azk. evangélikusok. A községben
csak ref. templom van.

Fortaneti szempontból kevés anyag
áll rendelkezésünkre.

Őskori emlékek nincsenek. A falu
első emberei beszélnek ugyan arról,
hogy a Nyugati-utcán mintegy 40-
80 évvel ezelőtt végzett ásításkor
alkalmával csugorított helyetben
eltemetett emberi csontvázakat ta-
láltak, ezért fellehető az, hogy
ezen a környéken az őskorban is
volt ember, mert az említett
temetkezésről mind arra utal.

Első írott emlék a 13. ik névvel
ból való. A székesfehérvári káp-
talan részére 1229-ben kiállí-
tott megerősítő levélben, villa

Buduna, 1337-ben Bonya, 1420-ban
Bunnya, 1468-ban Bunnya alakban
van említve. Az 1536-évi összeírásban
már a mai néven fordul elő.

1480-ban vásáros hely is volt. —
Az 1536-évi adólajstrom szerint, a szé-
kesfehérvári prépost volt a földesura.
A török megszállás idején 1573-74-
évi török kincstári fejadólajstrom-
ban tízennégy házzal szerepel.

1660-ban Zankó Miklós jószágga.
Egy 1703 tájáról való összeírás se-
rint Zankó Miklós is Boldizsár vol-
tak a földesurai. — 1726-ban fe-
lesésben a gróf Harrach, felesé-
ben pedig a gróf Esterházy esa-
lád birtok volt. — 1733-ban az
egye helység a gróf Shunyady esa-
lád birtokába került. A Shunya-
dy család birtok egészen 1802-ig.
1902-ben Shunyadyék birtokukat
kisebb részletekben eladta a hely-
beli lakosoknak. 1883-ban ípi-
tették a reformátusok templomú-
kat. 1900-ban a községben nagy
tűz volt. Ekkor már is igen nagy

telekommunikációt is megkapta. —
A község története
1726-ban öngyök Fuzinelli Szentkútyi
1733-ban Festetics Kristóf grófé
volt. Később ez is a Thurzóé, és
Bonyházi hasonlóan kisebb parcellákra osztva
került eladásra.

1848-as emlékek a községben min-
csenek, jóllehet lakosai közül sokan
részt vettek a szabadságharcban Hos-
suth seregében.

Az 1914-es háború hősi halottai-
ra emlékeztet a ref. templom
előtt felállított emlékmű. A má-
sodik világháborúban a község
lakói részint mint német, részint
mint magyar katonák vettek részt.

A felszabadulás után a község roha-
mos fejlődésnek indult. Megalakult
a helyi pártszervezet. 1948-49-ben
megindult a kollektív gazdaság,
megalakult a "Béke" tracs. A község-
nek csak vasútállomása volt.

Közigazgatásilag, postaforgalommal
Kisbárapátihoz tartozott. A három

éves tervben postát, telefont is villamny
kapott. A lakosság tervezetesebbé
gárdalkodni. A tanácsválasztások
alkalmával önálló tanács is alakult,
mely a dolgozókkal állandó kapcsolatban
részben feladatát. 1951-ös év kultúrathon-
létesült a községben. 1952-ben megala-
kult a helybeli "Új Élet" és a Bonyházi
pusztai "Új Barátok" tracs. Mint szoci-
alista község állandó mozit is néptan-
tást is kapott. A dolgozó munkáját
támogatja és megkönnyíti az igazi,
gépjármű, melynek traktorjai, gépei
a gyorsabb munkát, nagyobb termés-
eredményeket biztosítják.

III. Település, népi építkezés.

A község völgykötésében fekszik.
Térképét mellékelve tüntetjük fel,
A lakótelekek elhelyezkedése részben
szoros, részben népszerű. (népi házak)
A házak anyaga régi tégla, ma
tégla. A tetők formája mindig régi
mind ma téglalap alakú. A tetőt
régóta szalmazsuppból, nádából és
farsinselyből készítették. A harmincas

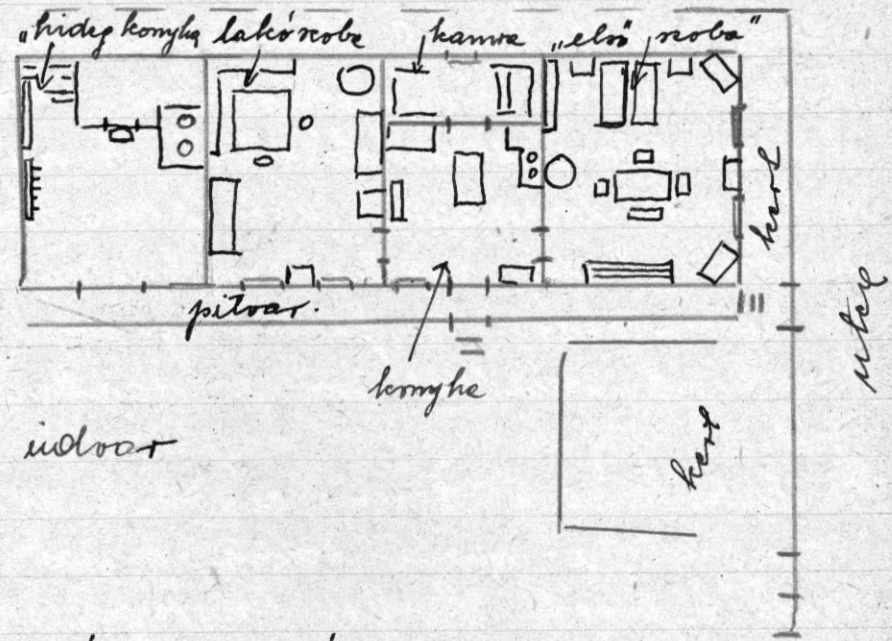
években tértek át a cserép, majd a palateli kerítésre. Kerítések régen fonottak voltak, vessőből, kukorica és napraforgó u. n. rotyle narbó ke-
szültek. Jellegzetes faragott kerítések nem voltak. A harmincas években falei, dírt is vaskerítések, továbbé-
ke is cementkerítések is készültek.
A házak beosztása általában két
szoba, hideg-meleghelyiség és kamra.
Az utóbbiakon a gardasági épületeket
találunk, részben tömés-, részben téplá-
ból.

A lakóházak beosztásának általában
darabjai, a szina barna v. sárga fe-
tésű bútorkék. Farkos karos padok, asztal
u. n. „sublód” fűtés tükrös szekrény,
ágyak, szekrények. A konyhákban
ma is tükrömörccel rakott tüske-
helyek, melyek kemencével találhatók.

Az utóbbi években kezdtek meg az
u. n. asztaltüskék használatát. A la-
kószobákban sok helyen ma már a
régie rakott tüskét vas-cserépkályha
váltotta fel. Új házi a felszabadulás
óta csak egy épült, melyben most

a körözés tartó helye rendezést. A
termelőnövelkeretek csak gardasági
épületeket véretek.

Általános lakóházforma:

A legrégibb ház 1890-es évből való
Lehr Anonás lakik benne, Kossuth L.
u. 52 sz.

IV. Nép- és gardálkodás.

A lakosság fő foglalkozása a földmí-
velés. A gazdag tőpítő és esakmáryaló
gardálkodás említése csak elbecsítőből
ismeretesek. A földművelés is az állat.

10
tenyésztés különösen a felnevelés
után mutat szép eredményeket.

Terményei búza, rozs, árpa, zab és a
kapásnövények. Igén jó cukorrépa ter-
mésük soktak lenni. A gabonafelis-
és kapásnövények mellett már kb
55-60 ceteroleje elég nagy mértékben
termelnek kecskést is. Takarmány-
növények a nedvesebb területeken
a falutól irak is csakkeletre fekvő
rétekön vannak. Az utóbbi időben a
konyhakerti növényeket is bővebben
termesztik. A termelőnövelkeret gya-
patermelésrel is kísérletezik, aronban
jelentősebb eredmény nélkül.

Hállattenyésztése fejlett. Károsmarhat, lo-
juhok, sertést tenyésztnek. A kecske is
megtalálható sok család nál. A barom-
fitenyésztés sem maradt el. Sok csir-
ke, kacska, liba, pulyka nevelődik
a házak körül. A növényi és állati
termékeket Gyöfökon vagy Szapaszóton,
de előfordul, hogy Budapestben érté-
kesítik. Különben a helyi Földműves-
növelkeret megpróbálja foglalhózik fel-
vásárlással. A kollektív gazdaság

11
eredményei megmutathatók az a-
nyagi gyarapodásból. Nemesak meg-
élhetősre, hanem ruházkodásra, sőt
igen jó ruházkodásra és szórakozá-
sra is jut. A termelőnövelkeret köül
legjobb földje a "Béke"-nek van. Van
nakh még egyenileg gazdaságok, ezek
az állam támogatását élvezve, kölcsönö-
sen segítik egymást. Sok elhagyott dol-
gos körül hi körülül; pl Takács Esze-
rmos, Tamás Károly stb.

V. Népnyelv.

Az erdélyi nyelv megalka szerint a lakó-
ság német és magyaroké volt. A ma-
gyarok használják és használják erősen
a olundánteli a; hangot. Különös jel-
legzeteség nyelvükben nem írható.
A betelepültek köül legelőkeesebb a
felvidéki magyarok palcos nyelvjárás-
sa, melyet aronban gyeomreik her-
denek elhagyni, a környezet hatására.
A sváb családok köül sokan be-
sélnek egymás körül minnél arar
"svábul."

VI. Népköltészet.

A népköltészet terén helyi emlékek nem igen vannak. A sváboknál régebbéig az 1890-és években gyakoriak voltak a mókás körönytők rigmuskok, de ezekre a jelenlegi lakosok pontosan nem emlékeznek. A magyar orlakosoknál és még néhány évvel ezelőtt is szokásos volt az ü.m. bucsutató, de ezt nem annyira a parancsaj inkább a „mesterek” a tanítók szerették. Viszont még ma is sokas lakodalomak alkalmával a menyasszony „kikerése” elbucorintatása, a lakodalmi vacsora egyes fogásainak „beköröntése”. Sokas a diánó-álisekhez a „nyársdugás”. Skutovica fogtás, tollfogtás alkalmával még ma is mesélnek. Simonodottan helyi mesék, népdalok, népköltészet termékei nincsenek. Egy Zalamegyei ideletpült, Vass Domonkos 56 éves ember sokott versírásával foglalkozott. Régi népi kecskészetek, itások a körsé-
ben nincsenek.

VII. Népzene.

13.
A körs dalolás régebbéig a fonyókbaw, „keuder nyomok”-baw körös baw volt. Ma már ritkább. Simonodottan helyi dalok nincsenek. Leginkább a harad-
népdalok variációit szokták énekelni. A huszas-harmincas negyvenes években a svábságnak volt fivős zenekara. A kitélepítés után megszűnt.

VIII. Népi játékok.

Gyermekjátékok közül is mesélnek: a „mitázás” labdával, a „blincke” mely-
nél két végén kihengerelt fadarabot „lapiche” nevű lapos deszkával ütöget-
nek. „Zajtójás” keskenővel körbejáró gyer-
mek valakinek hátamögé ejti a keudot. Ha az illető nem veri íráre, „zajtójás” len-
s kör köreperé áll.

A fiatalság „nyulárás”-sal, labdojáték-
kal nővakerült régebbéig is, ma is. Kembe-
hötösdi és kedvelt játék volt régebbéig,
és a gerendán keresztbe utelt deszkán
való hintarás. A fiatalság egyébként
minden alkalmat megragadott, hogy

táncoshasson. Vasárnaponként délután
ha másként nem lanyak legények
össze fogózkodva karikartak.

IX. Népi tánc.

Mivel a község Karácsonk, a táncsi-
ról híres községhez közel van, határára
a tánc terjedése igen érdekes volt.
Füstös Lajos 51 éves tnes. tag ma is
el tudja járni a karácsonk "kavarszót"
dallamait, a karácsonk sokban hason-
latos "pásztor táncot." Ezt egyébként Zony-
nyán nemcsak férfiak, hanem fejsi-
női vegyes párok is járták két kézenl-
fel lefelé bot, két brüsszveg felett.

Rége a női karikaró, vegyes karikaró
is divatos volt, melyet sima ridaró és
bokaró lépésekkel, arccal a körbe,
vagy kifelé fordulva jártak. A "Lótol
erőben jártam" kezdésű népdalra
járták az ún. sétáló táncot, mely
ugyanisak egy néni sétáló lépések, kar-
kengetésekkel továbbé sima fordulatos-
ból áll. Egy kerüsi mellett is igen mű-
tatos tánc. Az említett táncok lassú
méltsórápteljes mozgását a gyorsforgó

tette váltogatással, mely eserdőlépések-
ből s (már fogalt) "mártogatás" gyors
forgásból áll. A helyi svábság régi mu-
hatsárain az ún. "hopse polkál" jártak.
Zonyán régen gyakran volt "báld"
ahol a fiatalok, de az idősebbek
is névvel voltak. 1952-ben alakult
meg a lanyok népi tánc csoportja. Rend-
nyesen gyakran voltak. Eredeti népi táncok
felújítások mellett orra népi táncok-
meket is tanulnak. A köljővőben
vegyes tánc csoport alakul. A törekvés az,
hogy a népi táncot az ifjúság megse-
resse, megőrizze a vallja. A bálokban már
érdekes hatása. A jelenleg divatos táncok-
hat is szolidabban, nebbel járják.

X. Népviselet.

Zonyán községben jellegzetes népviselet
nem volt régen sem. Az ^{amikor} ~~itt~~ nők-
nyásan, előrehatott ünnepek "kihötölt"
fejjel jártak. Alorokonyájuk 4-6 db
fehér esetleg vörös, csipés, a felró nok-
nya is "téli" egyforma egy néni helyen
básony v. nővel volt. A kötély ünnepek

harton vagy festő helyett selyem volt.
 Az első világháború után a „pille kihaló”
 elmaradt, helyette minden színű selyem
 brokát, és bármely esetleg kissé fejkeudó
 jött divatba. Hajukat tarkóra túrve
 konytyuban hordták. A lányok is
 világos, világos bőrkönyások voltak,
 hajukat „kiszívve” két vagy egy fonat-
 ban viselték, bele színes szalagokat,
 gyöngyös csatákat kötöttek. —

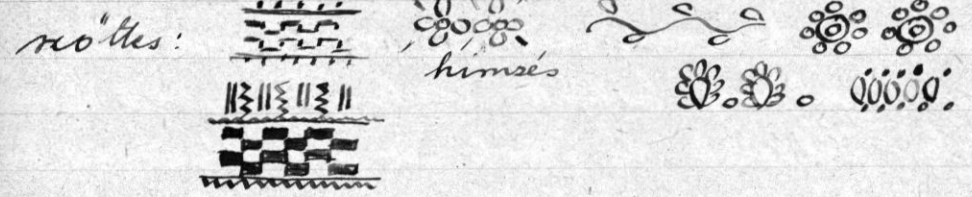
A férfiak csizmában fekete pontó-
 nadrágban vagy sárváncú fehér „ga-
 tyában” „redes” ingben „pitykés lajbi”-ban
 jártak. Fekete puha filckalapot hord-
 tak. —

Az első világháború után a férfiak
 hagyták elöbbséget a bogatyát inget, a
 csizma, csizmanadrág megmaradt,
 a mellény helyett csak kabátot hord-
 tak. Leszöbbsz a nők is kerdték „egyle-
 ruhát” hordani. Ma alig akad egy
 két idősebb asszony, ahinél megvan-
 nak a régi ruhák. A városi visélet
 meghódította a falusiasokat is.

XI. Háriipar; díszítőművészet.

A háriiparig azelőtt körül körképűnkben
 csak takácsmester volt, és négyen egy mű-
 srabó. Később háriiparral nem igen fog-
 lalkoztak. Esténként ugyan a kosárfonás-
 hoz „kukoricaszuma” fonáshoz, papírbóbé-
 való virág készítéshez és a szalmafonás-
 hoz is. A keudort az asszonyok maguk
 fonták, fonják még ma is, a birka gyap-
 jút inkább, jól értenek a kötéshez is.
 Napszámiművészek helyben nem voltak. Him-
 zésük a karádi himzés motívumai talál-
 hatók. Himzésőjásait hivvelkor viasz-
 szal „őjék” arar „himerik”. Egy névű min-
 tával.

Himzésőminták:

himes őjás

XII. Népszokások.

A népszokások közül régén is és ma is divat a húsvétforté, tollfosztás. A gyerekek és fiatal legények húsnapi „kolyolás”-a ma is szokás. Ma más nem szokás, de régebben minden évben jártek a „bellehemések”. Külveszterkor hágyományos mulatságokat ma is megtartják. Az újév köszöntés is még megvan. Mostanában azonban leginkább a gyerekek mondják a köszöntőket, pl. „Húsvéti szokás, nékre állot, onnan nagyot kiabáltak; hogy mindnyáján meghalljátok; boldog új évét kívánjuk.” — Husvét köztön a gyerekek is a felszabadult ifjúság a falu végén lévő „Lúcsos domb”-on „tojás gurításal” szoktak. Akinek a legutótt tojása nem törik össze, az nyer. Az arató ünnepélyek is megvan. Összel a fiatalok süreti felvonulást is mulatságot tart. Ez is egész régi szokás.

A névnapi köszöntés is régóta divatosak. Nem maradtak el az u. n. pincenézések sem. —

Minden november első vasárnapján van a faluban a búcsú. Csaknem minden háznál vendégek, délután sétálgatnak, körhintáznak, este bált tartanak. —

A község lakosságának általában nem talános, bár az idősebbek között az is akad. Sok eredményt értek el a felfelé forduló előadások alkalmával tartott megbeszélésekben az előadók, mert a felvilágosított munkák nyomán mind többen és többen használnak a babonák ellen.

XIII. Művelődési, művészeti mozgalom.

A felszabadulás előtt két felekezeti iskola volt, egy-egy tantervvel. Természetesen az iskolai munkán a tanulók tudásán megfigyeltek. Pedig a munkák becsülettel álltak meg helyüket, lelkiismeretesen dolgoztak. — A felszabadulás után bevezették az áll. iskolai rendszert, a munkásokat. Az iskolákat államosították. Ettől kezdve szemmel látható fejlődés volt a munkákban. A két pedagógus munkájára arányosan ontott meg, azaz is felváltogatban. Az iskolák gondozottabbakká váltak, a tanulók ma más rend-

tereseu järnak iskolá'ba. A nevelők
továbbfejlesztésének részeként. —

A kulturális élet fejlődésének indult.
Van kultúrathoz; könyvtár, mosor.
Rendszeres nevelés munkája folyik.
Szabados Földes Téli Erte, Szabados Földes Va-
sárnap előadások, ünnepek, ninda-
rások tanítják, néptáncosok a
népet. —

A népi táncosok mellett felmőlt
kínjatos csoport, rigmusbrigád is
van. A kultúraversenyek a község kul-
túratorjá' igen jó eredménnyel ve-
repet.

Bonnya község a felszabadulás után
megindult a fejlődés útján. A dolgo-
zók élte jobb, nebbi vált. Eredme-
nyekkel megelégedni soha nem na-
bad, fokozni kell azokat. Nemsoha-
ra megindulnak az új lakásépítések
is. Mindig többen is többen jutnak
el felmőlt iskolába, szeretnek valomni-
lyen neveléssel. A dolgozók is
igyekezik, hogy mindig jobb munkát
végeztessenek.